

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jiřího Zemánka a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Radovana Suchánka ve věci ústavní stížnosti stěžovatele **J. F.** (nar. 1961), zastoupeného Mgr. Marianem Babicem, advokátem se sídlem Dolní náměstí 13/13, Opava, proti rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 3. 2014, č. j. 13 Co 36/2014-83, **za účasti Krajského soudu v Ostravě** jako účastníka řízení, a **J. F.** (nar. 1991), zastoupeného Tomášem Valíkem, advokátem se sídlem Za Humny 1299/13, Opava, jako vedlejšího účastníka,

t a k t o :

- I. Rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 3. 2014, č. j. 13 Co 36/2014-83, bylo p o r u š e n o základní právo stěžovatele zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 27. 3. 2014, č. j. 13 Co 36/2014-83, se proto r u š í .**

O d ů v o d n ě n í :

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, doručenou Ústavnímu soudu dne 20. 6. 2014, stěžovatel napadá v záhlaví označený rozsudek Krajského soudu v Ostravě. Tímto rozsudkem byl potvrzen rozsudek Okresního soudu v Opavě ze dne 23. 10. 2013, č. j. 17 C 37/2013-50, kterým bylo rozhodnuto o zvýšení výživného synovi stěžovatele J. F. ml. (dále též „vedlejší účastník“).
2. Protiústavnost napadeného rozsudku spatřuje stěžovatel v tom, že se krajský soud (a stejně tak okresní soud) vůbec nezabývaly jeho tvrzením, že vyživovací povinnost vůči vedlejšímu účastníkovi již netrvá, jelikož tento řádně nepokračuje ve studiu, když opakovaně studuje školu stejného stupně, jaký již v minulosti absolvoval. Stěžovatel sice uznává, že v řízení o zvýšení výživného soud zkoumá pouze skutečnosti, k nimž došlo od posledního rozhodnutí, tento princip však nelze vztahovat na zkoumání základních předpokladů pro existenci vyživovací povinnosti. Bylo totiž např. opakovaně judikováno, že za řádnou přípravu na zaměstnání nelze považovat opakované studium školy stejného stupně (viz např. usnesení sp. zn. III. ÚS 1805/11 nebo usnesení sp. zn. IV. ÚS 1247/13; veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Zjištění, jestli se vedlejší účastník svým studiem řádně připravuje na budoucí zaměstnání či nikoliv, je proto pro závěr o existenci vyživovací povinnosti naprosto klíčové.
3. Stěžovatel nesouhlasí rovněž s názorem krajského soudu, že pro posouzení trvání vyživovací povinnosti je nepodstatné, s jakými výsledky vedlejší účastník studuje. Pokud totiž student do školy řádně nedochází a nedosahuje ani průměrných studijních výsledků, není možno hovořit o řádné přípravě na povolání, která zakládá vyživovací povinnost rodiče.

Obecné soudy proto nedůvodně neakceptovaly návrh stěžovatele, aby si od příslušné školy vyžádaly zprávu o docházce a prospěchu vedlejšího účastníka.

4. Závěrem stěžovatel uvádí, že napadeným rozsudkem Krajský soud v Ostravě porušil jeho základní právo na spravedlivý proces garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

II. Splnění podmínek řízení

5. Protože podaná ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje též ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], mohl Ústavní soud přistoupit k jejímu věcnému projednání a rozhodnutí.

III. Vyjádření účastníka a vedlejšího účastníka řízení

6. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil Krajský soud v Ostravě a vedlejší účastník.

7. Krajský soud v Ostravě plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku a z něj zdůraznil, že naposledy bylo vedlejšímu účastníkovi pravomocně určeno výživné 15. 11. 2012 a pokud stěžovatel zjevně akceptoval, že jeho dítě (ačkoliv mělo již 21 let) studuje druhý ročník střední školy a v březnu 2014 pokračuje ve studiu na stejné škole, nelze předcházející závěr přezkoumávat či napravovat a tím v konečném důsledku odepřít dítěti právo na výživné od rodiče s tím, aby toto studium ve třetím ročníku z důvodu chybějících prostředků ukončilo. Krajský soud se i nadále domnívá, že předpokladem trvání vyživovací povinnosti rodiče je neschopnost dítěte se samo žít a nikoliv jeho studijní prospěch, neboť ne každý student je stejně nadaný, přičemž tato otázka by snad mohla mít svoje opodstatnění, pakliže by bylo tvrzeno, že dítě studia zneužívá a úmyslně jeho obvyklou dobu prodlužuje, což však není tento případ.

8. Vedlejší účastník považuje ústavní stížnost za zjevně neopodstatněnou a uvádí, že nestuduje školu stejného stupně jako v minulosti. Dříve totiž úspěšně dokončil učební obor bez maturity (obor nástrojař na Střední škole technické), a nyní studuje Soukromou obchodní akademii Opava. Platí, že maturitní studium je vyšší formou studia než učební obor bez maturity a dává mu i větší šance na trhu práce. Ostatně, má osobní zkušenost, kdy se po ukončení učebního oboru marně snažil sehnat zaměstnání v oboru. Proto má vedlejší účastník za to, že obecné soudy rozhodly správně, když dovodily, že vyživovací povinnost i nadále trvá.

9. V replice k vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatel sdělil, že k doplnění středoškolského studia slouží tzv. nástavbové studium, v rámci kterého student navazuje na již absolvovaný nematuritní učební obor a v rámci dvouletého studia si dokončuje úplné středoškolské vzdělání. Vedlejší účastník však zahájil zcela nové čtyřleté studium, čímž si dobu studia nedůvodně prodloužil minimálně o dva roky. K situaci na trhu práce stěžovatel uvádí, že tvrzení o tom, že vedlejší účastník ve vystudovaném oboru nemohl najít zaměstnání, by muselo být prokázáno, což se však nestalo. Stěžovatel navíc tvrdí, že v daném regionu je po absolventech učebního oboru nástrojař dlouhodobě vysoká poptávka, určitě vyšší, než po absolventech obchodní akademie.

IV. Podstatný obsah spisového materiálu

10. Ze spisu Okresního soudu v Opavě zn. 17 C 37/2013 Ústavní soud konstatuje následující skutečnosti.

11. Dne 22. 2. 2013 podal vedlejší účastník návrh na zvýšení výživného na 4.000 Kč. Dosud totiž bylo stěžovateli uloženo platit na výživném 2.500 Kč, a to na základě pravomocného rozsudku Okresního soudu v Ostravě ze dne 20. 12. 2012 ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Ostravě ze dne 15. 11. 2012, č. j. 57 Co 430/2012. Důvodem tohoto návrhu byla skutečnost, že se matce vedlejšího účastníka snížil plat o 2.000 Kč, a došlo ke zvýšení DPH.

12. Shora citovaným rozsudkem Okresního soudu v Opavě ze dne 23. 10. 2013, č. j. 17 C 37/2013-50, bylo původní výživné ve výši 2.500 Kč zvýšeno na částku 3.200 Kč měsíčně (od 1. 1. do 31. 8. 2013) a od 1. 9. 2013 se snižuje na 2.800 Kč. Ve zbytku byla žaloba zamítnuta. Okresní soud vycházel z toho, že u zletilých dětí platí, že nejsou schopny se samy živit po dobu, po kterou se připravují soustavným studiem na své budoucí povolání. Tak je tomu i u vedlejšího účastníka, který řádně pokračuje ve studiu na střední škole. Tvrzení, že pro jeho četné absence, které si sám omlouvá, nelze očekávat řádné ukončení studia, soud považoval s ohledem na vyjádření školy za vyvrácená. Proto se soud zabýval tvrzenou změnou na straně žalobce za dobu od prosince 2012, neboť ve vztahu k období předchozímu se jedná již o věc rozsouzenou. Okresní soud odmítl přihlížet ke změně DPH, neboť tato se týkala všech účastníků řízení, a zohlednil proto jen pokles příjmů matky vedlejšího účastníka a zvýšení čistého průměrného výdělku stěžovatele o 1.200 Kč měsíčně s tím, že i nadále pobírá výsluhový příspěvek ve výši přibližně 12.000 Kč. Především však manželka stěžovatele obnovila provádění úklidových prací na základě dohody o provedení práce, takže kromě starobního důchodu disponuje i příjmy z této činnosti (od dubna t. r. cca 5.000 Kč měsíčně). Sice bylo prokázáno, že manželka stěžovatele prodělala v září 2013 operaci karpálního tunelu a ve své činnosti tak cca 6 týdnů bude omezena, nicméně v jejích výdělcích se tato skutečnost zatím nijak neprojevila.

13. Tento rozsudek napadl stěžovatel odvoláním. V něm zejména uvedl, že již samotná skutečnost, že vedlejší účastník je ve 22 letech teprve ve 3. ročníku střední školy, vypovídá o nestandardním způsobu studia. Tuto školu prý nenavštěvuje řádně, má hodně absencí, které si sám omlouvá. Soud I. stupně pochybil v tom, že se omezil jen na potvrzení střední školy o řádném studiu, aniž by se blíže zabýval okolnostmi a historií tohoto studia. Pochybnosti o tom, že příprava vedlejšího účastníka na budoucí povolání probíhá řádným způsobem, přitom vyplývají z obsahu samotného spisu. I pokud by však měla vyživovací povinnost stěžovatele trvat i dále, určitě nebyly dány podmínky pro její zvýšení.

14. Krajský soud rozsudkem napadeným nyní projednávanou ústavní stížností toto odvolání neshledal důvodným a rozsudek prvního stupně potvrdil. Argumentaci stěžovatele ohledně toho, že vedlejší účastník studuje již druhou střední školu, která nemá charakter studia navazujícího, označil jako irelevantní. Při rozhodování o zvýšení výživného jsou totiž podstatné pouze změny, které nastaly v poměrech účastníků od doby předchozího rozhodnutí o výživném. V tomto směru však žádné změny nenastaly, jelikož vedlejší účastník ve studiu pokračuje a postoupil pouze do dalšího ročníku. Není ani podstatné, s jakými výsledky vedlejší účastník studuje, nýbrž to, že řádné studium trvá.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

15. Ústavní soud ustáleně judikuje, že v řízení o ústavní stížnosti je jeho úkolem ochrana ústavnosti a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámeček normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž

také rámeč jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Výklad zákonných a podzákonných právních norem, který nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo výklad, jenž je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

16. V nyní projednávaném případě stěžovatel argumentuje porušením práva na spravedlivý proces. K tomu Ústavní soud nejprve v obecnější rovině uvádí, že právo na spravedlivý proces má v demokratické společnosti výsadní postavení a záruka spravedlivého procesu patří k základním principům každé demokratické společnosti. Bez garancí spravedlivého procesu by totiž jakákoliv ochrana práv byla iluzorní, neboť by jednotlivec neměl zajištěn způsob, jak dosáhnout ochrany vůči veřejné moci. V judikatuře Ústavního soudu bylo toto právo dále hlouběji rozvedeno tak, že právu na spravedlivý proces odpovídá zejména právo na (a) soud, respektive na přístup k soudu, (b) zákonem stanovený postup a upravený proces, (c) spravedlivé rozhodnutí, (d) efektivní prostředky nápravy a (e) nárok na náhradu za nespravedlivé rozhodnutí (viz např. nálezy ze dne 18. 6. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 7/02, nálezy ze dne 26. 4. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 11/04, nálezy ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. I. ÚS 566/07, nálezy ze dne 4. 6. 1998, sp. zn. III. ÚS 398/97 a další, veškerá judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>; doktrinální shrnutí judikatorních závěrů srov. např. Wagnerová a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 728).

17. Ústavní soud se též opakovaně z ústavněprávního pohledu věnoval stanovení podmínek, při jejichž splnění má nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy za následek porušení základních práv a svobod fyzické či právnické osoby. Takto shledal, že základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, protože na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)].

18. Pojem svévole Ústavní soud interpretoval ve smyslu extrémního nesouladu právních závěrů s provedenými skutkovými a právními zjištěními, dále ve smyslu nerespektování kogentní normy, interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je právě i přepjatý formalismus), jakož i interpretace a aplikace zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsenzuálně akceptovaném významu, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 351/04 ze dne 24. 11. 2004 (N 178/35 SbNU 375)].

19. Jak plyne ze shora provedené narace nyní rozhodovaného případu, podstata ústavní stížnosti spočívá v nesouhlasu stěžovatele ohledně dalšího trvání jeho vyživovací povinnosti vůči vedlejšímu účastníkovi.

20. K tomu Ústavní soud nejprve odkazuje na ustanovení § 85 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině v relevantním znění (dále jen „zákon o rodině“), které aplikoval ve shora citovaném rozsudku Okresní soud v Opavě: „(1) *Vyživovací povinnost rodičů k dětem trvá do té doby, pokud děti nejsou samy schopny se žít. (2) Oba rodiče přispívají na výživu svých dětí podle svých schopností, možností a majetkových poměrů. Dítě má právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. (3) Při určení rozsahu jejich vyživovací povinnosti přihlíží se k tomu, který z rodičů a v jaké míře o dítě osobně pečuje. Žijí-li rodiče spolu, přihlédnou se i k péči rodičů o společnou domácnost.*“ Podle ustanovení § 96 cit. zákona (1) „*Při určení výživného přihlédnou soud k odůvodněným potřebám oprávněného, jakož i k schopnostem, možnostem a majetkovým poměrům povinného. Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného zkoumá soud, zda se povinný nevdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje*

nepřiměřená majetková rizika. (2) Výživné nelze přiznat, jestliže by to bylo v rozporu s dobrými mravy.“

21. Současně je třeba uvést, že Krajský soud v Ostravě sice v odůvodnění rozsudku napadeného nyní projednávanou ústavní stížností vycházel z hmotněprávní úpravy, obsažené již v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, lze nicméně konstatovat, že tato nová zákonná úprava je v podstatných rysech shodná s úpravou předchozí, zakotvenou v zákonu o rodině. Rovněž podle občanského zákoníku tak platí, že „[v]ýživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se žít“ (§ 911). V ustanovení § 913 stejného zákona je dále uvedeno, že „(1) Pro určení rozsahu výživného jsou rozhodné odůvodněné potřeby oprávněného a jeho majetkové poměry, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. (2) Při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného je třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Dále je třeba přihlídnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí; přihlédne se popřípadě i k péči o rodinnou domácnost.“

22. Ústavní soud nejprve v obecné rovině konstatuje, že alimentace a vyživovací vztahy jsou projevem rodinné solidarity a zajišťují funkčnost rodiny samotné. Jedná se o zákonem uloženou povinnost pomoci druhému v materiálním slova smyslu tak, aby se neocítl ve stavu nouze a aby životní úroveň dítěte odpovídala jeho odůvodněným potřebám. Vyživovací povinnost rodičů k dětem je dána přímo ze zákona a trvá do té doby, pokud děti nejsou schopny se samy žít. Základním hmotněprávním kritériem pro vznik práva na výživné oprávněného je jeho potřebnost (tzv. stav odkázanosti na výživu), resp. jak praví zákon, "neschopnost sám se žít". Jak přitom plyne z důvodové zprávy k ustanovení § 911 občanského zákoníku, „zásadní podmínkou přiznání výživného je potřeba oprávněného, jeho neschopnost sám se o sebe - pokud jde o výživu - postarat. Jako dosud je tu omezení pravidlem dobrých mravů. Dosavadní výklady soudní praxe je dobře možné použít.“ Proto také je možno vycházet i z ustáleného doktrinálního a soudního výkladu k zákonu o rodině.

23. Samo kritérium neschopnosti sám se žít je třeba definovat tak, že oprávněný nedisponuje žádným vlastním příjmem, nebo disponuje příjmem tak nízkým, že nepostačuje k pokrytí jeho potřeby, anebo výnosy z majetku, který mu patří (event. jej spravuje), nedostačují pro úhradu jeho osobních potřeb (blíže viz např. M. Holub a kol.: *Zákon o rodině s komentářem*, 9. vyd., LEGES, 2011, str. 314 a násl.). Jak konstatoval Ústavní soud [nálezná sp. zn. II. ÚS 3113/10 ze dne 21. 4. 2011 (N 82/61 SbNU 277)], „schopnost samostatně se žít znamená, že dítě je schopno samostatně uspokojovat všechny své potřeby, a to jak hmotné, kulturní a další, včetně bytové. Jinými slovy to znamená, že dítě má určitý trvalý příjem finančních prostředků, z něhož své potřeby hraď.“

24. V nyní projednávaném případě bylo obecnými soudy rozhodováno o vyživovací povinnosti otce ve vztahu ke zletilému synovi (věk 23 let). V těchto případech má Ústavní soud za to, že obecné soudy musí velmi bedlivě hodnotit samotnou existenci této vyživovací povinnosti a její výše. Je sice nepochybně pravda, že samotné dosažení zletilosti dítěte nemá pro trvání vyživovací povinnosti hmotněprávní význam. Současně je však z logiky věci zřejmé, že odlišná je situace u nezletilého dítěte (zejména mladšího 15 let), které je s ohledem na stupeň svého fyzického a psychického vývoje a koneckonců i podle stávající právní úpravy zcela či převážně odkázáno na svoje rodiče (zpravidla ani nemůže legálně získávat vlastní aktivní pracovní činností finanční prostředky); a dítěte (resp. osoby) zletilého, u něhož by mělo obecně platit, že bude vyvíjet přiměřené úsilí směřující k tomu, aby se uživilo samo, pakliže se samozřejmě nevyskytnou okolnosti, které tomu zcela nebo částečně brání.

25. Věk dítěte jako jedno z kritérií při rozhodování soudů o existenci a výši vyživovací povinnosti rodičů je důležitý i proto, že u mladších dětí je samozřejmě zpravidla velmi obtížné dopředu odhadovat, v jakém směru se bude vyvíjet, které předměty či obory mu budou nejvíce vyhovovat, popř. na co bude mít dokonce talent. Proto také je vzdělávací systém koncipován tak, že je nejprve preferován zájem na co nejširším vzdělávání, a teprve ve vyšším věku dochází k postupné specializaci [k vymezení cílů vzdělávání viz také § 2 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů]. V tomto směru je možno poukázat i na čl. 29 odst. 1 písm. a) Úmluvy o právech dítěte, který přímo stanoví, že „*výchova dítěte má směřovat k rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu*“, přičemž pro účely této Úmluvy se dítětem rozumí lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve (čl. 1). U osob zletilých však lze již očekávat, že mají alespoň v základních rysech jasno, kam směřují, o co v životě chtějí usilovat a jaké vzdělání je k dosažení tohoto cíle potřebné.

26. V dané věci vycházely obecné soudy z toho, že tou okolností, která vedlejšímu účastníkovi neumožňuje žít se sám a odůvodňuje proto další existenci a dokonce zvýšení vyživovací povinnosti stěžovatele, je studium na střední škole.

27. K tomu Ústavní soud uvádí, že *apriori* pochopitelně nevylučuje, že studium zletilého dítěte na střední, případně vysoké, škole, představuje okolnost, od níž se bude odvíjet vyživovací povinnost rodičů. Rodiče jsou totiž odpovědní za všestranný rozvoj svých dětí, a z toho také plyne, že jsou povinni dbát o to, aby dítě našlo zdroj své obživy právě v takovém oboru, pro který má schopnosti a nadání a v němž se může náležitě uplatnit (viz M. Holub, cit. d., str. 317). Je však vždy důležité, aby se obecné soudy pečlivě zabývaly konkrétními okolnostmi každého případu a zejména účelností tohoto studia. Toto studium by totiž mělo sloužit k prohlubování předchozího vzdělání, na které zpravidla navazuje, resp. mělo by vést k lepším budoucím vyhlídkám na získávání prostředků pro své životní potřeby prací (srov. čl. 26 odst. 3 Listiny). Může samozřejmě nastat i případ, kdy toto další studium na studium předchozí přímo navazovat nebude, nicméně z konkrétních okolností bude zřejmé, že i tak je třeba preferovat zájem na zvýšení kvalifikace dítěte [viz např. studium na konzervatoři, na kterou se student nepřipravuje v klasickém systému vzdělávání – blíže viz nálezný sp. zn. II. ÚS 2623/09 ze dne 7. 4. 2010 (N 73/57 SbNU 9)]. Nemělo by však určitě jít o studium samoúčelné, kterým by si vyživovaná osoba pouze takzvaně „prodlužovala mládí“. Jak nedávno Ústavní soud uvedl (usnesení ze dne 25. 3. 2014, sp. zn. IV. ÚS 1247/13), „*za situace, kdy studium nezletilého nenese znaky soustavnosti a cílevědomosti, nelze na rodiči spravedlivě požadovat, aby vynakládal peněžní prostředky, které by ve svém výsledku nepřispívaly k osobnímu rozvoji dítěte.*“

28. Jinými slovy řečeno, Ústavní soud samozřejmě nehodlá nikterak znevažovat či dokonce zpochybňovat i vzdělávání vykonávané pouze z důvodu zájmu, a nikoliv jako potenciální přípravu k budoucímu povolání ve smyslu realizace práva podle čl. 26 odst. 1 Listiny (se značnou nadsázkou tak lze přisvědčit rčení ze známého českého filmu, podle něhož „*i skladník ve šroubárně si může přečíst Vergilia v originále*“). Jako příklad, že vzdělání může být i hodnotou samo o sobě, lze uvést třeba distanční studium ženy-matky v domácnosti, kterým obohacuje úroveň duchovního bytí a vývoje nejen svou vlastní, ale i svých dětí. Odlišná je však otázka, zda se i na takovéto „studium pro studium“ vztahuje zákonná a soudně vymahatelná vyživovací povinnost rodičů. Ústavní soud zastává názor, že nikoliv.

29. V nyní projednávané věci je přitom třeba obecným soudům vytknout, že se právě těmito otázkami dostatečně nezabývaly a dostatečně nevypořádaly tvrzení a ani důkazní návrhy stěžovatele.

30. Pokud totiž v nyní projednávaném případě vedlejší účastník studuje již druhou střední školu, která na školu předchozí zcela jednoznačně nenavazuje (v prvním případě šlo o obor nástrojář na Střední škole technické a ve druhém o studium Soukromé obchodní akademie), bylo namístě se zabývat zejména tím, zda skutečně jde o racionální přípravu na budoucí povolání (tzn. např., zda na trhu práce je v daném regionu větší šance uplatnění pro absolventy obchodní akademie oproti vyučeným nástrojářům); jaké byly důvody, aby vedlejší účastník studoval soukromou - a tedy školným zatíženou (15.000 Kč ročně) - střední školu a nikoliv podobně zaměřenou střední školu veřejnou (bezplatnou); zda aktuálně studovaná škola má odpovídající kvalitu (např. z hlediska uplatnění absolventů) a v neposlední řadě i tím, zda se tomuto studiu věnuje s dostatečnou péčí, tedy zda nedosahuje nepřiměřeného množství absencí (rozumně vysvětlitelných a doložených) a zda dosažené studijní výsledky potvrzují jeho skutečný zájem o zvolený obor. Nelze totiž bez dalšího důvodně tvrdit (viz vyjádření vedlejšího účastníka, bod 8), že středoškolské studium s maturitou na soukromé obchodní akademii skýtá „automaticky“ větší šance na trhu práce než uvedený technický učební obor bez maturity, a to ani tehdy, kdy absolvent takového učebního oboru nezíská ihned po jeho absolvování v daném regionu zaměstnání odpovídající jeho zaměření.

31. Z hlediska úvah o výši výživného je pak namístě pečlivě posoudit rovněž to, jak velké časové nároky klade předmětné studium na vedlejšího účastníka, tzn. zda např. vylučuje, aby vedle tohoto studia pracoval alespoň příležitostně formou třeba brigád. V nyní rozhodovaném případě totiž nelze ani přehlédnout, že stěžovatel pracuje manuálně jako dělník, jeho mzda patří spíše mezi nižší, když zdaleka nedosahuje průměrné mzdy v České republice, jeho současná manželka pracuje pro úklidovou firmu a dosahuje tam příjmu 5.000 Kč měsíčně, a je proto otázka, zda určitého srovnatelného příjmu nemůže dosáhnout s vynaložením přiměřeného úsilí i vedlejší účastník.

32. Jinak řečeno, je třeba odlišit případy rozhodování o výživném, kdy se jedná o nezletilé dítě, resp. dokonce o dítě vykonávající povinnou školní docházku. V těchto případech musí být přiznávání výživného odpovídajícího odůvodněným potřebám dítěte samozřejmě pravidlem. U dětí již zletilých je však třeba na vyživovací povinnost nahlížet optikou výrazně odlišnou: zletilý jedinec by měl být zásadně schopen se postarat sám o sebe a důvod pro stanovení vyživovací povinnosti by proto měl být odůvodněn konkrétními okolnostmi daného případu. Úkolem soudů je proto vyjádřit se též k tomu, zda daný typ vzdělání představuje ještě přípravu na budoucí povolání, anebo se jde již jen o nadstandardní doplňování znalostí bez této návaznosti.

33. To se však v nyní rozhodované věci zcela jednoznačně nestalo. Ze spisu okresního soudu, jakož i z napadeného rozhodnutí krajského soudu a z jeho vyjádření k ústavní stížnosti, totiž plyne, že se obecné soudy vůbec nezabývaly otázkou, zda je samotná vyživovací povinnost opodstatněná. Jakkoliv Ústavní soud rozumí tomu, že v této věci nerozhodovaly o *stanovení* této vyživovací povinnosti, nýbrž - pouze - o jejím *zvýšení*, takže primárně obecné soudy hodnotily toliko změny v poměrech účastníků oproti předcházejícímu rozhodnutí o výživném, nelze současně přehlédnout, že i krajský soud v odůvodnění napadeného rozsudku výslovně připustil, že otázkou účelnosti studia na předmětné druhé střední škole se soudy nezabývaly ani v předchozím řízení. Za této situace však nelze akceptovat, aby obecné soudy rozhodovaly o zvýšení výživného, aniž by měly postaveno najisto, že je vůbec odůvodněna samotná existence této vyživovací povinnosti. Tedy, aniž by se dostatečně a přesvědčivě nevypořádaly s dříve popsanou otázkou účelnosti studia na Soukromé obchodní akademii, řádností vykonávání tohoto studia a časovou zátěží, které toto studium představuje pro vedlejšího účastníka.

34. Stěžovatel přitom na nutnost vypořádat se s otázkou, zda vedlejší účastník studuje řádně a za jakých okolností, výslovně upozornil v podaném odvolání, kde také uvedl, že v místě

bydliště vedlejšího účastníka jsou nejméně dvě veřejné střední školy se stejným zaměřením (tj. obchodní akademie), na kterých není třeba hradit školné. Při jednání u krajského soudu rovněž navrhl provedení důkazu vyžádáním si zprávy o studiu vedlejšího účastníka, tzn. zejména o jeho prospěchu a jaké jsou jeho absence. Situace, kdy krajský soud v odůvodnění rozsudku napadeného nyní projednávanou ústavní stížností tyto argumenty stěžovatele označil za irelevantní a studijní výsledky za pro toto řízení nepodstatné, již dosahuje ústavní intenzity a představuje porušení práva na spravedlivý proces. Jinými slovy řečeno, krajský soud se vůbec nezabýval okolnostmi, které však byly pro rozhodnutí tohoto případu podstatné, jak podrobně vyložil Ústavní soud výše, a odmítl v tomto směru vést dokazování. Tím však rozhodl za situace, kdy pro svoje rozhodnutí neměl shromážděny potřebné podklady.

35. Lze tak učinit závěr, že se krajský soud tím, že se vůbec nezabýval otázkami, na které stěžovatel v řízení upozornil, a neprovedl důkazy, které za tím účelem stěžovatel navrhl, zatížil svoje rozhodnutí protiústavním deficitem. Je proto úkolem Krajského soudu v Ostravě po kasaci provedené tímto nálezem Ústavního soudu, aby pečlivě vyhodnotil, zda je v tomto konkrétním případě a s ohledem na argumentaci a důkazní návrhy uplatněné stěžovatelem samotná vyživovací povinnost stěžovatele vůči vedlejšímu účastníkovi skutečně důvodná, a pokud ano, zda její výše odpovídá daným okolnostem případu.

VI. Závěr

36. Ústavní soud uzavírá, že Krajský soud v Ostravě svým rozhodnutím porušil ústavně zaručené základní právo stěžovatele na spravedlivý proces. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě zrušil. Úkolem krajského soudu bude posoudit daný případ znovu, přičemž je vázán shora vyjádřeným právním názorem Ústavního soudu v tom směru, že se musí zabývat též samotnou existencí vyživovací povinnosti stěžovatele, a to i s ohledem na účelnost studia vedlejšího účastníka právě na této konkrétní střední škole.

37. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

P o u č e n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 30. září 2014

Jiří Zemánek
předseda senátu